

АГРАРНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 633.1:338.43

МАЗУР А.Г., д-р екон. наук

МАЗУР С.А., канд. екон. наук

ГОНТАРУК Я.В., асистент

Вінницький національний аграрний університет

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Розглядаються основні проблеми зерновиробництва у Вінницькій області. Основна увага приділяється оцінці основних чинників, які впливають на величину валового збору зернових та зернобобових культур. В процесі дослідження встановлено, що нині основним чинником, який визначає структуру посівних площ зернових та зернобобових культур є прибутковість. Нині на ринку зернових і зернобобових культур найбільшим попитом користується кукурудза на зерно. В зв'язку з цим найбільшу питому вагу в структурі посівних площ займає ця культура.

Встановлено, що нині більшість господарств корпоративного сектору аграрної економіки несуть суттєві втрати від низького рівня технічного забезпечення. Запропоновані шляхи підвищення ефективності використання зернозбиральної техніки у Вінницькій області. Головною причиною ситуації, що склалася в господарствах аграрного сектору, є дефіцит коштів, які б забезпечували відновлення основних засобів, надходження нових потужних і продуктивних машин.

Результати дослідження переконують, що питання відновлення матеріально-технічного потенціалу зерновиробництва потребує першочергового втручання держави й розробки відповідної програми довгострокового кредитування і лізингу для забезпечення сільгосптоваровиробників зернозбиральною технікою.

Доведено, що для забезпечення ефективного розвитку зерновиробництва необхідні такі заходи: удосконалення управління зерновиробництвом через використання його економічних методів у кожному господарстві; раціоналізація інформаційної системи управління шляхом поліпшення планування, прогнозування, обліку витрат, їх контролю у виробництві зерна; удосконалення збутової діяльності через розвиток інструментів маркетингу, використання нових форм безготівкових розрахунків, у т.ч. похідних цінних паперів (векселів, опціонів, ф'ючерсів), покупцями і замовниками зерна.

Ключові слова: зерно, сільськогосподарське підприємство, валовий збір, урожайність, технічне забезпечення.

Постановка проблеми. Виробництво продукції зернових культур залишається однією із найбільш важливих і складних проблем сільського господарства. Вирішення зазначеної проблеми, що передбачає істотне підвищення ефективності виробництва, зростання урожайності зернових культур, покращення якості зерна та зниження його собівартості можливо на основі модернізації зернової галузі й розширення посівних площ. Створення сучасної матеріально-технічної бази через оновлення основних засобів і застосування прогресивних технологій сприятиме значному збільшенню обсягів виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах і гарантуванню продовольчої незалежності України. В успішному розв'язанні зазначених проблем особливе значення має удосконалення управління виробництвом зерна, опрацювання принципово нових підходів до його організації в економічних суб'єктах, регулювання економічних відносин і раціональне використання виробничого потенціалу цієї стратегічної галузі.

Першорядного значення набуває вміння оцінити ситуацію, розробити, реалізувати і контролювати комплекс заходів, які дозволять знизити можливі втрати до беззбиткового рівня, спрогнозувати наслідки управлінських рішень, що приймаються, – це необхідна умова успішного функціонування сільськогосподарського підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу дослідженням питань ефективного виробництва зернових у сільськогосподарських підприємств приділено в наукових працях вітчизняних учених-аграріїв: В. Бойка, Л. Худолій, В. Месель-Веселяка, І. Кобути, О. Красногутського, Н. Кінах та ін. Водночас питання управління ефективністю діяльності щодо виробництва зерна в сільськогосподарських підприємствах не одержали достатньо повного висвітлення.

Метою статті є визначення місця зерновиробництва у Вінницькій області в умовах глобалізації економіки, аналіз її стану та напрямків розвитку.

Матеріал і методика дослідження. Матеріалами статті стали статистичні дані управління статистики у Вінницькій області та напрацювання вітчизняних і закордонних вчених. Методика дослідження є системний підхід при визначенні впливу факторів на розвиток зерновиробництва в регіоні. Аналіз при дослідженні статистичних даних.

Основні результати дослідження. На Вінниччині в 2016 р. було вироблено близько 5,6 млн т зернових культур, що на 47,6 % більше 2015 р. Це рекордний показник за всю історію Вінниччини.

Нарощення валового збору зернових і зернобобових культур відбулося за рахунок збільшення виробництва кукурудзи на зерно, яка стала провідною зерновою культурою господарств Вінницької області.

Необхідно наголосити про скорочення виробництва протягом 1995–2016 рр. «нішових культур» – зернобобових, овесу, проса, гречки. Це зумовлено зниженням попиту на внутрішньому ринку, що призвело в кінцевому результаті до збитковості їх вирощування [1-6].

Таблиця 1 – Динаміка виробництва зерна господарствами усіх категорій Вінницької області

Показник	Рік					2016 р. в % до	
	1995	2010	2014	2015	2016	1995 р.	2015 р.
Культури зернові та зернобобові	22297,9	31113,4	50631,0	37682,6	55635,3	249,5	147,6
Зернові озимі	11559,1	13708,4	18368,8	19144,9	24746,8	214,1	129,3
пшениця	10739,4	11779,7	16409,9	17623,6	22071,6	205,5	125,2
жито	346,3	154,3	65,0	42,6	68,4	19,8	160,6
ячмінь	473,4	1774,4	1893,9	1478,7	2596,9	548,6	175,6
Зернові ярі	10738,8	17405,0	32262,2	18537,7	30888,6	287,6	166,6
пшениця	99,2	822,5	1012,2	468,7	593,7	598,5	126,7
ячмінь	4956,0	3695,7	3628,4	2916,3	3681,6	74,3	126,2
кукурудза на зерно	2763,8	12310,8	27027,3	14769,3	25743,5	931,5	174,3
овес	451,7	110,4	145,5	62,4	71,4	15,8	114,4
просо	83,7	27,1	22,2	14,3	17,8	21,3	124,5
гречка	273,4	143,4	164,3	81,3	139,0	50,8	171,0
зернобобові	2110,5	291,8	222,8	215,4	438,4	20,8	203,5

* Складено за даними Державної служби статистики України

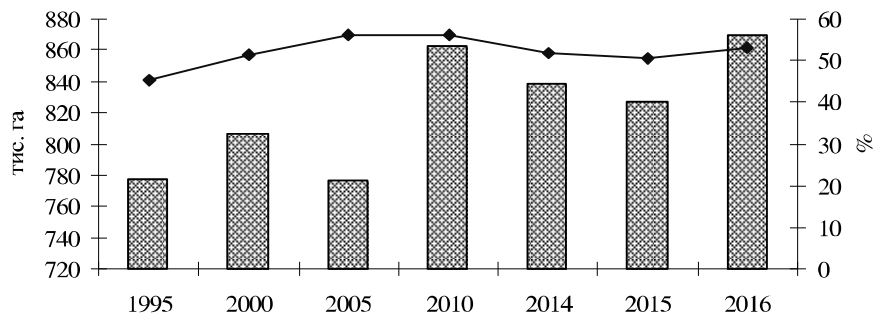
У загальній структурі виробництва зернових частка вузькоспеціалізованих сільськогосподарських підприємств (коефіцієнт спеціалізації понад 0,6) 31,4 %. Зернове виробництво в даних підприємствах є основою виробничої діяльності, а реалізація зерна – основне джерело доходів, що визначає їх фінансовий стан. У таких суб'єктах господарювання товаровиробники практично усунені від вирішення питань з реалізації зерна. Ефективна робота служби збуту – одна із складових економічного зростання компанії. На збільшення обсягу реалізації зерна впливає не тільки робота відділу збуту, а й імідж і репутація компанії, підтримка якості, точність і регулярність поставок, професійний менеджмент і персонал компанії [7-10].

Необхідно відзначити, що зернові та зернобобові культури займають понад 50 % в структурі посівних площ господарств корпоративного сектору аграрної економіки Вінницької області, що є свідченням пріоритетності виробничо-господарської діяльності (рис.1).

Необхідно відзначити, що в структурі посівних площ зернових і зернобобових культур найбільшу частку займають зернові озимі, зокрема озима пшениця (табл. 2).

Необхідно наголосити на суттєвому зростанні посівних площ кукурудзи на зерно (майже в 4 рази). Це свідчить про порушення науково обґрунтованих сівозмін і запровадження системи монокультуризму в рослинництві.

Підвищення урожайності зернових і зернобобових культур – одна із найактуальніших проблем сільськогосподарського виробництва на даному етапі, для успішного вирішення якої необхідно задіяти невикористані резерви зростання, зокрема, такі як запровадження у практику інноваційних розробок, застосування новітніх технологій вирощування культур у поєднанні з науково обґрунтованим внесенням мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, використанням якісного насінневого матеріалу [11-15].

▨ Площа зернових і зернобобових культур, тис. га

◆ Частка зернових і зернобобових культур в загальній структурі посівних площ, %

Рис.1. Динаміка посівних площ зернових та зернобобових культур та їх частка в загальній структурі посівних площ сільськогосподарських культур.

*Складено за даними Державної служби статистики України

Таблиця 2 – Динаміка посівних площ зернових і зернобобових культур (тис. га)

Показник	Рік					2016 р. в % до	
	1995	2010	2014	2015	2016	1995 р.	2015 р.
Культури зернові та зернобобові	777,8	863,3	839,1	827,0	869,3	111,8	105,1
Зернові озимі	339,3	437,6	368,0	405,6	437,7	129,0	107,9
пшениця	310,8	360,7	320,1	366,2	384,7	123,8	105,1
жито	12,7	7,9	2,4	1,7	2,2	17,3	129,4
ячмінь	15,8	69,0	45,5	37,7	50,6	320,3	134,2
Зернові ярі	438,5	425,7	471,1	421,4	431,6	98,4	102,4
пшениця	4,5	31,2	21,2	12,6	12,8	284,4	101,6
ячмінь	187,1	160,8	93,1	79,2	83,0	44,4	104,8
овес	16,3	6,2	4,5	2,3	2,2	13,5	95,7
кукурудза на зерно	81,4	191,1	328,8	304,0	304,9	374,6	100,3
просо	4,9	1,7	1,2	1,1	0,8	16,3	72,7
гречка	38,4	15,2	12,1	9,9	10,0	26,0	101,0
зернобобові	105,9	19,3	9,1	11,9	14,8	14,0	124,4

*Складено за даними Державної служби статистики України

Протягом 1995-2016 рр. спостерігається суттєве зростання урожайності по всіх видах зернових і зернобобових культур в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки (табл. 3).

Таблиця 3 – Динаміка урожайності зернових і зернобобових культур сільськогосподарських підприємств

Показник	Рік					2016 р. в % до	
	1995	2010	2014	2015	2016	1995 р.	2015 р.
Культури зернові та зернобобові	28,6	36,9	60,7	46,0	64,2	224,5	139,6
Зернові озимі	34,2	32,0	50,2	47,4	56,6	165,5	119,4
пшениця	34,7	33,4	51,5	48,3	57,4	165,4	118,8
жито	27,4	19,5	28,3	24,7	31,8	116,1	128,7
ячмінь	29,9	26,5	41,8	39,4	51,5	172,2	130,7
Зернові ярі	24,3	41,8	68,9	44,6	71,8	295,5	161,0
пшениця	22,3	27,3	47,8	37,9	46,3	207,6	122,2
ячмінь	26,6	23,7	39,3	37,0	44,5	167,3	120,3
овес	27,8	18,5	32,9	27,5	33,7	121,2	122,5
кукурудза на зерно	33,9	65,0	82,6	49,3	84,7	249,9	171,8
просо	17,8	16,7	18,6	15,1	23,5	132,0	155,6
гречка	7,4	9,7	13,8	9,0	14,0	189,2	155,6
зернобобові	18,9	15,9	25,0	18,2	29,7	157,1	163,2

*Складено за даними Державної служби статистики України

Суттєво зросла урожайність кукурудзи на зерно, ярої пшениці, гречки, що є свідченням про впровадження заходів по інтенсифікації зерновиробництва в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки Вінницької області.

Сівозміни мають стати базисом нашого землеробства, що забезпечить найсприятливіші умови для кожної культури й сорту. Результати досліджень свідчать, що на частку освоюваної сівозміни припадає 1-1,4 тонни приросту врожайності зерна озимої пшениці й понад тонну – кукурудзи. Тоді найефективніше спрацьовує система удобрення, обробітку ґрунту, захисту від шкідників і хвороб, забур'яненість зменшується більше ніж уп'ятеро [16-18].

Основним чинником системного підвищення продуктивності зернових культур є активізація процесу інтенсифікації галузі за рахунок удосконалення сівозмін, структури посівів, забезпечення в необхідній кількості виробничого процесу технічними засобами, мінеральними та органічними добривами. Кошти і зусилля мають бути зосереджені на гарантованому вирощуванні високоякісного продовольчого зерна. Зважаючи на викладене, необхідно вжити невідкладних заходів щодо розвитку аграрного страхування, підтримки селекційних досліджень, впровадження нових видів сортів з метою підвищення урожайності, а також забезпечення дотримання науково обґрунтованих вимог до вирощування, збирання, зберігання та переробки зерна.

Зазначимо, що фактична урожайність у сільгосптоваровиробників коливається у межах 25-40 ц/га у різні роки. За такої врожайності реалізація генетичного потенціалу оцінюється в межах від 25 до 35%.

Як переконує досвід, досягнення вітчизняних селекціонерів становлять близько 15-20% у структурі чинників забезпечення урожайності, які дали змогу отримати рекордний урожай у 2016 році.

Із кінця 70-х років минулого століття понині українські селекціонери змогли підвищити генетичний потенціал озимої пшениці від 60 до 110 ц з гектара. Ці показники підтверджуються випробуванням українських сортів озимої пшениці на сортостанціях державної служби сорто-вивчення і реєстрації сортів, де за останні роки було показано, що урожайність озимої пшениці у виробничих умовах коливається в межах 65–70 ц/га. Якщо у 70-х роках реалізація генетичного потенціалу була на рівні 50% від потенційної урожайності озимої пшениці, то в останнє десятиріччя рівень реалізації генетичного потенціалу озимої пшениці у виробничих умовах коливається в межах від 25 до 35%. Така ж ситуація спостерігається і при вирощуванні інших сільськогосподарських культур.

Зусиллями селекціонерів у загальному біологічному врожаї питома вага зерна за рахунок сорту в сучасних сортів пшениці озимої підвищена від 15–18% до 40–50%. Своєчасна сортозаміна та сортооновлення сприяє підвищенню врожайності на 25–40%. Завдяки впровадженню нових сортів підвищується стійкість до хвороб, шкідників, вилягання, обсіпання, посух, низьких температур. Вітчизняні аграрії щорічно від культивування старих сортів недобирають понад 7 млн тонн зерна. Зважаючи на глобальні зміни клімату, особливої ваги набуває підбір сортів для конкретних ґрунтово-кліматичних умов із високим генетичним потенціалом продуктивності, високою посухо- і жаростійкістю, стійкістю до хвороб та шкідників, підвищеним потенціалом реалізації фотосинтетично активної радіації [19-20].

Наука і практика доводить, що з метою стабілізації виробництва зерна в кожному господарстві необхідно висівати не менше 3-5 сортів озимої пшениці з різними біологічними властивостями, які формують зерно, що відповідає вимогам до цінної пшениці. За такого підходу сімба високоякісним насінням нових сортів-інновацій із високим генетичним потенціалом продуктивності забезпечує додатковий приріст урожайності.

Крім того, сильним та цінним сортам пшениці озимої вітчизняної селекції доцільно відводити більші площі. Перевагу необхідно надавати сортам-інноваціям з високим генетичним потенціалом продуктивності, підвищеною стійкістю до екстремальних умов довкілля, що відповідають вимогам до сильної та цінної пшениці, внесеним вперше в Держреєстр України впродовж 2005-2016 рр. і пропонуються для зони Лісостепу. Це, зокрема, Монотип, Економка, Мадярка, Хазарка, Волошкова, Калинова, Колос Миронівщини, Зимоярка, Ласуня, Снігурка, Хуртовина, Богдана, Золотоколоса, Деметра, Веснянка, Добірна, Володарка, Фаворитка. Високу і стабільну урожайність продовольчого зерна в умовах сільськогосподарського виробництва забезпечують також сорти Миронівська 65, Крижинка, Миронівська ранньостигла, Миронівська 67, Веста, Колумбія, Подолянка, Ремеслівна, Переяславка, Смуглянка [21-23].

Важливою складовою технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств є забезпечення науково обґрунтованих норм внесення органічних і мінеральних добрив. Протягом 2000-2016 рр. спостерігається суттєве зростання обсягів внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі, особливо під посіви кукурудзи на зерно (табл. 3). При цьому спостерігається суттєве скорочення внесення органічних добрив, що зумовлено кризою тваринництва господарств корпоративного сектору аграрної економіки.

Таблиця 4 – Динаміка внесення мінеральних та органічних добрив під посіви зернових і зернобобових культур

	Рік					2016 р. в % до	
	2000	2010	2014	2015	2016	2000 р.	2015 р.
Внесення мінеральних добрив на 1 га посівної площі під культури сільськогосподарські на всіх землях (кг діючої речовини)							
Культури зернові та зернобобові (без кукурудзи)	19	79	108	112	128	673,7	114,3
в т.ч. пшениця озима та яра	31	98	119	121	136	438,7	112,4
Кукурудза на зерно	22	89	126	119	144	654,5	121,0
Внесення органічних добрив на 1 га посівної площі під культури сільськогосподарські на всіх землях (тонн)							
Культури зернові та зернобобові (без кукурудзи)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	50,0	100,0
в т.ч. пшениця озима та яра	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	25,0	100,0
Кукурудза на зерно	0,4	0,3	0,5	0,2	0,2	50,0	100,0

*Складено за даними Державної служби статистики України

Підвищення урожайності зернових і зернобобових культур – одна із найактуальніших проблем сільськогосподарського виробництва на даному етапі, для успішного вирішення якої необхідно задіяти невикористані резерви зростання, зокрема, такі як запровадження у практику інноваційних розробок, застосування новітніх технологій вирощування культур у поєднанні з науково обґрунтованим внесенням мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, використанням якісного насінневого матеріалу.

У системі заходів, що забезпечують підвищення урожайності зернових культур, велике значення надається науково обґрунтованим сівозмінам, а в основних зернових районах – чистому пару. Враховуючи, що при незмінному вирощуванні пшениці відбувається винесення поживних речовин із ґрунту, погіршуються його агрофізичні властивості, тому значно знижується показник урожайності.

Сівозміни мають стати базисом нашого землеробства, що забезпечить найсприятливіші умови для кожної культури й сорту. Результати досліджень свідчать, що на частку освної сівозміни припадає 1-1,4 тонни приросту врожайності зерна озимої пшениці й понад тонну – кукурудзи. Тоді найефективніше спрацьовує система удобрення, обробітку ґрунту, захисту від шкідників і хвороб, забур'яненість зменшується більше ніж уп'ятеро.

Основним чинником системного підвищення продуктивності зернових культур є активізація процесу інтенсифікації галузі за рахунок удосконалення сівозмін, структури посівів, забезпечення в необхідній кількості виробничого процесу технічними засобами, мінеральними та органічними добривами. Кошти і зусилля мають бути зосереджені на гарантованому вирощуванні високоякісного продовольчого зерна. Зважаючи на викладене, необхідно вжити невідкладних заходів щодо розвитку аграрного страхування, підтримки селекційних досліджень, впровадження нових видів сортів з метою підвищення урожайності, а також забезпечення дотримання науково обґрунтованих вимог до вирощування, збирання, зберігання та переробки зерна.

За позитивної тенденції з удобренням посівів фізіологічна потреба внесення добрив для реалізації генетичного потенціалу сільськогосподарських культур, яка коливається в різних природно-кліматичних зонах від 200 до 250 кг д.р. на 1 га, забезпечується лише на 25-30%.

Згідно з нормативами використання мінеральних добрив за традиційними технологіями, потреба внесення мінеральних добрив під озимі зернові культури з урахуванням вмісту в ґрунтах елементів живлення дорівнює 212 кг/га діючої речовини, а під ярі зернові культури – 176 кг/га [24]. Проблематичність внесення мінеральних добрив відповідно до науково обґрунтованого рівня ведення зернової галузі полягає в реальних витратах на їх придбання сільськогосподарсь-

кими підприємствами Київської області. Очевидним є і той факт, що у багатьох випадках у господарствах не дотримуються вимог щодо певного співвідношення окремих видів добрив, способу та часу їх внесення тощо.

Як виявлено, зниження обсягів застосування мінеральних та органічних добрив після 1990 р. призвело до порушення співвідношення між азотом, фосфором і калієм у системі удобрення. При оптимумі 1:1,0-1,3:0,5-0,8 у 2011 р. воно становило 1:0,24:0,25, що у кілька разів менше від рекомендованого. Негативна тенденція удобрення посівів позначилася не лише на родючості ґрунту, а відповідно на обсягах виробництва зерна в Київській області та на його якості.

Отже, внаслідок системного недовиконання вимог основних технологічних етапів вирощування сільськогосподарських культур, передусім, внесення мінеральних і органічних добрив та використання засобів захисту, одержуємо низькі показники урожайності за наявності генетичного потенціалу сільгоспкультур на рівні світового. Так, генетичний потенціал озимої пшениці української селекції знаходиться на рівні 100-110 ц/га, ячменю – 100, кукурудзи – 110-120, сояшнику – 35-40, цукрових буряків – 500-600 ц/га тощо [25].

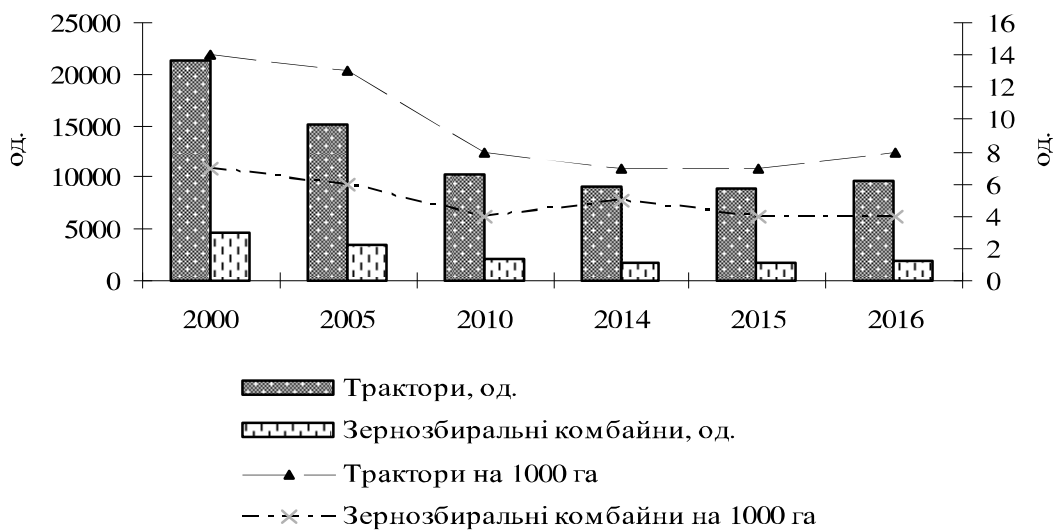

Рис. 2. Динаміка чисельності тракторів та зернозбиральних комбайнів в цілому в розрахунку на 1000 га посівної площі.

*Складено за даними Державної служби статистики України.

Одним із чинників втрати 16-24% урожаю зернових і зернобобових є високий рівень спрацьованості матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та використання фізично і морально застарілої техніки під час збирання врожаю. За підрахунками науковців Національної академії аграрних наук, через відсутність у більшості фермерських господарств сучасної техніки під час проведення посівних робіт товаровиробники втрачають їх до 2 млн тонн і удвічі більше (до 4 млн тонн) – під час жнив [26]. Зазначимо, що 78% комбайнового парку країни знаходиться за межами амортизаційного та економічно доцільного терміну експлуатації. Нині не спроможні самостійно забезпечити себе зернозбиральною технікою 84% господарств.

Залежно від районів вирощування недобір урожаю озимої пшениці при відхиленні строків сівби від оптимальних на 5 днів становить від 4 до 8%, на 10 днів – від 8 до 13%. За ярими культурами при запізнюванні строків сівби на 5 днів втрати зерна досягають 4-11%, на десять днів – від 11 до 30%. Під час збирання втрати зерна можливі через затягування термінів (від осипання, вилягання хлібів на 1,5-2,5 ц/га) і через неякісний вимолот зерна (дощова погода, недосконалість конструкції комбайна). У середньому втрати врожаю під час збирання становлять 10-15%. За дощової погоди спостерігається псування зерна та соломи. Однією із причин затягування строків збирання є відсутність зернозбиральних комбайнів та їх досить низька продуктивність [26].

Протягом 2000-2016 рр. спостерігається суттєве зниження чисельності тракторів та зернозбиральних комбайнів в сільськогосподарських підприємствах Вінницької області, як в цілому так і в розрахунку на 1000 га посівної площі зернових і зернобобових культур.

Слід відмітити, що кількісне та якісне зменшення машинно-тракторного парку призвело до збільшення навантаження на техніку. Так, навантаження на один трактор збільшилось з 52 га ріллі в 1991 р. до 111 га у 2016 р.; на один зернозбиральний комбайн – відповідно з 110 га посівів зернових культур до 200 га. Сезонне навантаження на зерно-, кормозбиральну та іншу техніку в господарствах більш як у 2,5–3 рази перевищує нормативне значення. Крім того, якщо в Україні на 1000 га ріллі припадає 9 тракторів, то в Польщі – 93, Німеччині – 87, Франції – 68, Великобританії – 84 од. Зернових комбайнів на 1000 га посівів зернових в Україні – 4 од., а в Канаді забезпеченість зернозбиральними комбайнами становить 7 од. на 1 тис. га, Італії та Великобританії – 13, Нідерландах – 15, Франції і США – 19, Німеччині – 28 [28].

Для забезпечення своєчасного й ефективного збирання сільськогосподарських культур, з урахуванням площі комбайнування в різних за розміром господарствах, необхідно сформувати парк комбайнів із пропускнуою здатністю: для сільськогосподарських підприємств розміром до 500,0 га – 5-7 кг/с; для сільськогосподарських підприємств розміром від 500,1 до 3000,0 га – 7-9 кг/с; для сільськогосподарських підприємств розміром від 3000,1 до 5000,0 га – 9-12 кг/с; для сільськогосподарських підприємств розміром від 5000,1 до 10 000 га – 12-15 кг/с [29].

Нині на ринку представлені комбайни вітчизняного виробництва лише низької пропускнуою здатності (5-9 кг/с), у найближчий час основний комбайновий завод України ТОВ НВП «Херсонський машинобудівний завод» планує в найближчі п'ять років налагодити виробництво зернозбиральних комбайнів вищої пропускнуою здатності (від 10 до 14 кг/с). Очевидно, що вітчизняне машинобудування до 2015 року не спроможне повністю задовольнити потреби виробників сільськогосподарської продукції, а лише на 15-20%, тому основна частина розрахованої потреби комбайнового парку складатиметься із техніки іноземного виробництва. Нині на українському ринку зернозбиральні комбайни пропускнуою здатністю 12-14 кг/с – іноземного виробництва. Тому у великих господарствах (понад 5000,1 га) можливо використовувати зернозбиральні комбайни з пропускнуою здатністю 12-14 кг/с іноземного виробництва або вітчизняного виробництва з пропускнуою здатністю 9-10 кг/с [30].

Головною причиною ситуації, що склалася в господарствах аграрного сектору, є дефіцит коштів, які б забезпечували відновлення основних засобів, надходження нових потужних і продуктивних машин. Нині більша частина (понад 80%) найважливіших видів технічних засобів відпрацювала свій амортизаційний строк, а тому списується, їх майже удвічі менше, ніж належало за нормативними строками експлуатації. Протягом багатьох років парк технічних засобів та сільськогосподарське виробництво області залишаються без відповідного технічного й інженерно-сервісного обслуговування. Більшість господарств перейшла на самостійний ремонт техніки і устаткування. При цьому готовність техніки часто не перевищує 55–65%.

Дефіцит коштів на оновлення матеріально-технічної бази основних засобів виробництва, зокрема, сільськогосподарської техніки, призводить до значних втрат урожаю навіть на тому недостатньому рівні операційних витрат, що здійснюють сільгосптоваровиробники. Результати дослідження переконують, що питання відновлення матеріально-технічного потенціалу зерновиробництва потребує першочергового втручання держави й розробки відповідної програми довгострокового кредитування лізингу для забезпечення сільгосптоваровиробників зернозбиральною технікою.

Висновки. Узагальнюючи викладене вище, на ефективність виробництва зерна впливають складові ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств: підвищення технічного рівня і механізації виробництва продукції; впровадження нових прогресивних технологій виробництва; проведення заходів з підвищення родючості ґрунту; поліпшення якості насіння та інших виробничих ресурсів; впровадження покращених високоурожайних сортів і гібридів зернових культур; зміна цін на матеріально-виробничі ресурси, їх раціональне використання у виробництві; застосування прогресивних форм організації виробництва, управління виробництвом, праці та її оплати у кожному сільськогосподарському підприємстві.

Крім того, важливим є врахування природних та економічних факторів виробництва, а також впливу зовнішніх чинників (інфляції, диспаритету цін та ін.) на ефективність виробництва зерна.

Велике значення для забезпечення ефективного розвитку зерновиробництва мають такі заходи: удосконалення управління зерновиробництвом через використання його економічних методів у кожному господарстві; раціоналізація інформаційної системи управління шляхом по-

ліпшення планування, прогнозування, обліку витрат, їх контролю у виробництві зерна; удосконалення збутової діяльності через розвиток інструментів маркетингу, використання нових форм безготівкових розрахунків, у т.ч. похідних цінних паперів (векселів, опціонів, ф'ючерсів), покупцями і замовниками зерна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пехов В.А. Виробництво зерна та формування ефективності сільськогосподарських підприємств. Економіка АПК. 2016. № 8. С. 110-120.
2. Рибалка О. І. Виробництво зерна пшениці у світі і в Україні. Збірник наукових праць Селекційно-генетичного інституту – Національного центру насіннезнавства та сортовивчення. 2013. Вип. 21. С. 6-17.
3. Владика Ю. П. Інформаційне забезпечення управління виробництвом та реалізацією зерна сільськогосподарськими підприємствами. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2014. Вип. 4. С. 89-93.
4. Захаріна О. В. Виробництво та конкурентоспроможність зерна в умовах глобалізації. Інноваційна економіка. 2014. №3. С. 149-155.
5. Боднар О. В. Формування цін і витрат на виробництво зерна в сільськогосподарських підприємствах України. Наука й економіка. 2014. Вип. 1. С. 90-96.
6. Материнська О. А. Виробництво та експорт зерна в Україні. Економіка АПК. 2013. №10. С. 49-53.
7. Томашевська О. А., Онищук А. М. Економічна ефективність вирощування зернових культур і рівень їх конкурентоспроможності. Молодий вчений. 2017. №1. С. 709-713.
8. Приймачук Т. Ю., Ратошнюк Т. М., Штанько Т. А. Економічна ефективність вирощування зернових культур у Житомирській області. Агропромислове виробництво Полісся. 2015. Вип. 8. С. 113-118.
9. Юркевич Є. О. Економічна ефективність вирощування зернових культур у сівозмінах залежно від попередників. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2011. Вип.53(1). С. 96-101.
10. Грицюк П. М., Бачишина Л. Д. Моделювання впливу метеофакторів на урожайність зернових культур в розрізі областей України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(1). С. 184-188.
11. Єрмолаєв М. М., Товстенко М. П. Урожайність зернових культур залежно від попередників у Лівобережному Лісостепу. Збірник наукових праць Національного наукового центру "Інститут землеробства УААН". 2008. Вип. 1. С. 40-43.
12. Білоножко М. М. Виявлення основних чинників, що впливають на урожайність зернових культур. Інноваційна економіка. 2014. №4. С. 359-362.
13. Матвієнко А. І. Урожайність озимих зернових культур у Правобережному Лісостепу України. Карантин і захист рослин. 2013. № 5. С. 15-17.
14. Тараріко О. Г., Сиротенко О. В., Ільєнко Т. В., Кучма Т.Л. Прогнозна оцінка впливу змін клімату на урожайність зернових культур та їх валові збори в Україні з використанням космічної інформації. Екологічна безпека прибережної та шельфової зон та комплексне використання ресурсів шельфу. 2013. Вип. 27. С. 106-116.
15. Андруїченко Л. В. Порудєєв В. О. Оптимізація попередників для озимих зернових культур у сівозмінах короткої ротачії Південного Степу України. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Екологія. 2014. Т. 232, Вип. 220. С. 67-70.
16. Юркевич Є. О., Коваленко Н. П. Сівозіна – основний біологічний чинник збільшення врожайності зернових та олійних культур. Бюлетень Інституту сільського господарства степової зони. 2011. № 1. С. 111-114.
17. Юркевич Є. О. Економічна ефективність вирощування зернових культур у сівозмінах залежно від попередників. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2011. Вип. 53(1). С. 96-101.
18. Кучер А. В. Інтенсивність вирощування пшениці озимої в контексті підвищення конкурентоспроможності підприємств. Вісник аграрної науки. 2011. № 2. С. 71-75.
19. Вожегова Р. А., Мунтян Л. В. Вплив елементів технології вирощування на інтенсивність кушення пшениці озимої різних сортів в умовах рисових сівозмін. Зрошуване землеробство. 2015. Вип. 64. С. 35-37.
20. Лисікова В. Найпродуктивніші сорти озимої пшениці. Пропозиція. №2. 2008. С. 23-25
21. Бабич-Побережна А. А., Побережний М. С. Кон'юнктура ринку пшениці ярої за сортами вітчизняної та зарубіжної селекції у Вінницькій області. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016. № 11. С. 63-73.
22. Пальчук Н. С. Формування врожайності різними сортами пшениці озимої при вирощуванні після сої в умовах північної частини Степу України. Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2014. Вип. 4. С. 156-162.
23. Білітюк А. П., Плакса В. М. Вплив строків сівби на продуктивність і якість зерна пшениці озимої в умовах Західного Полісся України. Вісник аграрної науки. 2011. № 3. С. 23-28.
24. Царенко О. М. Рослинництво з основами кормовиробництва. Суми: Університетська книга, 2003. 456 с.
25. Кривошея-Гулько І. О. Оцінка якості виробництва зернових сільськогосподарськими підприємствами Київської області. Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки». Хмельницький. 2011. № 2. С. 85-89.
26. Скоцик В. Є. Технічна база сільськогосподарських підприємств: сучасний стан та проблеми вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 16. С. 70-73.
27. Малолеткова О. Комбайни на голодному пайку. Урядовий кур'єр. № 86. 2010. С. 7-12.
28. Білоусько Я. К., Бурилко А. В. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки. К.: ННЦ ІАЕ, 2008. 120 с.
29. Кравчук В., Сербій Є. Сільськогосподарське машинобудування: потенціал, прогноз та інноваційні виробництва. Техніка і технології АПК. 2016. № 5. С. 4-5.

REFERENCES

1. Pehov, V.A., (2016). Vyrobnycstvo zerna ta formuvannja efektyvnosti sil'skogospodars'kyh pidpryjemstv [The production of grain and the formation of the efficiency of agricultural enterprises]. *Ekonomika APK [EconomyAIC]*, No. 8, pp. 110-120.
2. Rybalka, O.I., (2013). Vyrobnycstvo zerna pshenyци u sviti i v Ukraїni. Zbirnyk naukovykh prac' Selekcijno-genetychnogo instytutu – Nacional'nogo centru nasinneznavstva ta sortovyvchennja [Wheat grain production in the world and in Ukraine. Collection of scientific works of the Selection-Genetic Institute – National Center for Seed Science and Collegiate Studies], Vol. 21, pp. 6-17.
3. Vladyka, Ju.P., (2014). Informacijne zabezpečennja upravlinnja vyrobnyctvom ta realizacijeu zerna sil'skogospodars'kymy pidpryjemstvamy [Information support for managing the production and sale of grain by agricultural enterprises]. *Visnyk Sums'kogo nacional'nogo agrarnogo universytetu [Bulletin of the Sumy National Agrarian University]*. Serija : *Ekonomika i menedzhment [Series: Economics and Management]*, Vol. 4, pp. 89-93.
4. Zaharina, O.V., (2014). Vyrobnycstvo ta konkurentospromozhnist' zerna v umovah globalizacii'. [Production and competitiveness of grain in the conditions of globalization]. *Innovacijna ekonomika [Innovative economy]*, No. 3, pp. 149-155.
5. Bodnar, O.V., (2014). Formuvannja cin i vytrat na vyrobnycstvo zerna v sil'skogospodars'kyh pidpryjemstvah Ukraїny [Formation of prices and costs for grain production in agricultural enterprises of Ukraine]. *Nauka j ekonomika [Science and Economics]*, Vol. 1, pp. 90-96.
6. Materyns'ka, O.A., (2013). Vyrobnycstvo ta eksport zerna v Ukraїni [Production and export of grain in Ukraine]. *Ekonomika APK [EconomyAIC]*, No. 10, pp. 49-53.
7. Tomashevs'ka, O.A., Onyshhuk, A. M., (2017). Ekonomichna efektyvnist' vyroshhuvannja zernovykh kul'tur i riven' i'h konkurentospromozhnosti. [Economic efficiency of growing crops and their competitiveness]. *Molodyj vchenyj [Young scientist]*, No. 1, pp. 709-713.
8. Приймачук Т.Ю., Ратошнюк Т. М., Штанько Т.А. Економічна ефективність вирощування зернових культур у Житомирській області. Агропромислове виробництво Полісся. 2015. Вип. 8. С. 113-118.
9. Юркевич Є.О. Економічна ефективність вирощування зернових культур у сівозмінах залежно від попередників. Передгірне та гірське землеробство і тваринництво. 2011. Вип.53(1). С. 96-101.
10. Грицюк П.М., Бачишина Л.Д. Моделювання впливу метеофакторів на урожайність зернових культур в розрізі областей України. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2015. № 3(1). С. 184-188.
11. Сромолаєв М.М., Товстенко М.П. Урожайність зернових культур залежно від попередників у Лівобережному Лісостепу. Збірник наукових праць Національного наукового центру "Інститут землеробства УААН". 2008. Вип. 1. С. 40-43.
12. Bilonozhko, M.M., (2014). Vyjavlennja osnovnykh chynnykiv, shho vplyvajut' na urozhajnist' zernovykh kul'tur. [Identification of the main factors influencing the yield of grain crops]. *Innovacijna ekonomika [Innovative economy]*. No. 4, pp. 359-362.
13. Matvijenko, A.I., (2013). Urozhajnist' ozymykh zernovykh kul'tur u Pravoberezhnomu Lisostepu Ukraїny. [Yield of winter grain crops in the Right-bank Forest-steppe of Ukraine]. *Karantyn i zahyst roslyn [Quarantine and plant protection]*. № 5, pp. 15-17.
14. Tarariko, O.G., Syrotenko, O.V., Yl'jenko, T.V., Kuchma, T.L., (2013). Prognozna ocinka vplyvu zmin klimatu na urozhajnist' zernovykh kul'tur ta i'h valovi zbory v Ukraїni z vykorystannjam kosmichnoi' informacii'. [Predictably Impact of Climate Change on Crop yields and their gross collections in Ukraine with the use of space information]. *Ekologichna bezpeka pryberezhnoi' ta shel'fovoi' zon ta kompleksne vykorystannja resursiv shel'fu [Ecological security of coastal and offshore areas and integrated use of shelf resources]*. Vol. 27, pp. 106-116.
15. Andrijchenko, L.V., Porudjejev, V.O., (2014). Optyimizacija poperednykiv dlja ozymykh zernovykh kul'tur u sivozminah korotkoi' rotacii' Pivdenного Stepu Ukraїny [Optimization of precursors for winter cereals in rotation crop rotations of the Southern Steppe of Ukraine]. *Naukovi prac'i [Chornomors'kogo derzhavnogo universytetu imeni Petra Mogyly kompleksu "Kyjevo-Mogylyjans'ka akademija"]*. Serija : *Ekologija [Series: Ecology]*. No. 232, Vol. 220, pp. 67-70.
16. Jurkevych, Je.O., Kovalenko, N.P., (2011). Sivozmina– osnovnyj biologichnyj chynnyk zbil'shennja vrozhajnosti zernovykh ta olijnykh kul'tur [Civic rearing is the main biological factor in increasing the yield of cereals and oilseeds]. *Bjuletен' Instytutu sil'skogo gospodarstva stepovoi' zony [Bulletin of the Institute of Agriculture of the steppe zone]*. №1, pp. 111-114.
17. Jurkevych, Je.O., (2011). Ekonomichna efektyvnist' vyroshhuvannja zernovykh kul'tur u sivozminah zalezno vid poperednykiv [The economic efficiency of growing crops in crop rotation depending on predecessors]. *Peredgirne ta girs'ke zemlerobstvo i tvarynnyctvo [Foothills and mountain farming and animal husbandry]*. Vol. 53(1), pp. 96-101.
18. Kucher, A.V., (2011). Intensyvnyctv vyroshhuvannja pshenyци ozymoi' v konteksti pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryjemstv [The intensity of winter wheat cultivation in the context of increasing the competitiveness of enterprises]. *Visnyk agrarnoi' nauky. [Bulletin of Agrarian Science]*. №2, pp. 71–75.
19. Vozhegova, R.A., Muntjan, L.V. (2015). Vplyv elementiv tehnologii' vyroshhuvannja na intensyvnyctv kushhennja pshenyци ozymoi' riznykh sortiv v umovah rysovykh sivozmin. [Influence of the elements of cultivation technology on the intensity of bushping of winter wheat of different varieties under conditions of rice crop rotation]. *Zroshuvane zemlerobstvo [Irrigated agriculture]*. Vol. 64. pp. 35-37.
20. Lysikova, V., (2008). Najproduktivnishi sorty ozymoi' pshenyци [The most productive varieties of winter wheat]. *Propozycja [Offer]*. № 2, pp. 23–25.
21. Babych-Poberezhna, A.A., Poberezhnyj, M.S. (2016). Kon'junktura rynku pshenyци jaroї' za sortamy vitchyznanoi' ta zarubiznoi' selekcii' u Vinnyts'kij oblasti [Market conditions for spring wheat market for domestic and foreign breeding varieties in Vinnytsia region]. *Ekonomika [Economy]*. *Finansy [Finances]*. *Menedzhment: aktual'ni pytannja nauky i praktyky [Management: topical issues of science and practice]*. № 11, pp. 63-73.
22. Pal'chuk, N.S., (2014). Formuvannja vrozhajnosti riznykh sortamy pshenyци ozymoi' pry vyroshhuvanni pislja soi' v umovah pivnichnoi' chastyny Stepu Ukraїny [Formation of yields of different varieties of winter wheat in the cultivation after soybean in the conditions of the northern part of the Ukrainian Steppe]. *Visnyk agrarnoi' nauky Prychornomor'ja [Bulletin of the Agrarian Science of the Black Sea Region]*. Vol. 4, pp. 156-162.

23. Bilitjuk, A.P., (2011). Plaksa V. M. Vplyv strokiv sivby na produktyvnist' i jakist' zerna pshenyци ozymoї v umovah Zahidnogo Polissja Ukrai'ny [Influence of sowing dates on the productivity and quality of winter wheat grain in the conditions of Western Polissya of Ukraine]. *Visnyk agrarnoi' nauky* [Bulletin of Agrarian Science]. № 3, pp. 23–28.

24. Carenko O.M., (2003). Roslynnnyctvo z osnovamy kormovyrobnycyva [Crop production with the basics of feed production]. Sumy, Universytet knyga, 456 p.

25. Kryvosheja-Gun'ko, I.O., (2011). Ocinka jakosti vyrobnyctva zernovyh sil'skogospodars'kymy pidprijemstvamy Kyi'vs'koi' oblasti [Evaluation of quality of grain production by agricultural enterprises of the Kyiv region]. *Vseukrai'ns'kyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal «Stalyj rozvytok ekonomiky»*. [All-Ukrainian Scientific and Production Magazine "Sustainable Development of the Economy"]. Hmel'nyc'kyj [Khmelnyskyj]. № 2, pp. 85–89.

26. Skocyk, V.Je., (2015). Tehnichna baza sil'skogospodars'kyh pidprijemstv: suchasnyj stan ta problemy vyrishennja [Technical base of agricultural enterprises: current state and problem solving]. *Investycii: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience]. № 16, pp. 70–73.

27. Maloljetkova, O., (2010). Kombajny na golodnomu pajku [Harvester on the hungry ration]. *Urjadovyj kur'jer* [Government Courier]. № 86, pp. 7–12.

28. Bilous'ko, Ja.K., Burylko, A. V. (2008). Rozvytok rynku sil'skogospodars'koi' tehniky [Development of agricultural machinery market]. K., NNC IAE, 120 p.

29. Kravchuk, V., Serbij, Je. (2016). Sil'skogospodars'ke mashynobuduvannja: potencial, prognoz ta innovacijni vyrobnyctva [Agricultural machine building: potential, forecast and innovative production]. *Tehnika i tehnologii' APK*. [Machinery and technology of agroindustrial complex]. № 5, pp. 4–5.

Состояние и тенденции развития зернопроизводства в Винницкой области

Мазур А.Г., Мазур С.А., Гонтарук Я.В.

Рассматриваются основные проблемы зернопроизводства в Винницкой области. Основное внимание уделяется оценке основных факторов, влияющих на величину валового сбора зерновых и зернобобовых культур. В процессе исследования установлено, что сегодня основным фактором, который определяет структуру посевных площадей зерновых и зернобобовых культур является прибыльность. Сейчас на рынке зерновых и зернобобовых культур наибольшим спросом пользуется кукуруза на зерно. В связи с этим наибольший удельный вес в структуре посевных площадей занимает эта культура.

Установлено, что сегодня большинство хозяйств корпоративного сектора аграрной экономики несут существенные потери от низкого уровня технического обеспечения. Предложены пути повышения эффективности использования зерноуборочной техники в Винницкой области. Главной причиной сложившейся ситуации в хозяйствах аграрного сектора является дефицит средств, обеспечивающих восстановление основных средств, поступления новых мощных и производительных машин.

Результаты исследования убеждают, что вопрос обновления материально-технического потенциала зернопроизводства требует первоочередного вмешательства государства и разработки соответствующей программы долгосрочного кредитования и лизинга для обеспечения сельхозтоваропроизводителей зерноуборочной техникой.

Доказано, что для обеспечения эффективного развития зернопроизводства необходимы следующие мероприятия: совершенствование управления зернопроизводством путем использования его экономических методов в каждом хозяйстве; рационализация информационной системы управления путем улучшения планирования, прогнозирования, учета затрат, их контроля в производстве зерна; совершенствование сбытовой деятельности через развитие инструментов маркетинга, использования новых форм безналичных расчетов, в т.ч. производных ценных бумаг (векселей, опционов, фьючерсов), покупателями и заказчиками зерна.

Ключевые слова: зерно, сельскохозяйственное предприятие, валовой сбор, урожайность, техническое обеспечение.

The state and trends of the development of grain production in Vinnytsia region

Mazur A., Mazur S., Gontaruk Ya.

The article deals with the main problems of grain production in the Vinnytsia region. The main attention is paid to the evaluation of the main factors influencing the amount of gross collections of grain and leguminous crops.

The purpose of the article is to determine the place of grain production in Vinnytsia region in the conditions of globalization of the economy, analysis of its state and directions of development. The following methods of scientific research were used to solve the problems: systematic approach (for the complex consideration of factors influencing the management of the production efficiency of agricultural commodity producers); abstract-logical (for theoretical generalizations of research results, formulation of conclusions); statistical-economic (collection, processing of statistical data, studying the dynamics of economic parameters of agricultural producers, tabular and graphical representation of the results), in particular its techniques – dynamic series, comparison, graphic (to identify trends in the development of the phenomena, to find out the reasons for the changes of individual their parameters); comparative analysis (when comparing quantitative indicators of grain production efficiency at the regional level).

The production of grain crops remains one of the most important and complex problems of agriculture. The solution of this problem, which involves a significant increase in the efficiency of production, the growth of grain crop yields, improving the quality of grain and reducing its cost, is possible on the basis of modernization of the grain industry and expansion of sown areas. Creating a modern material and technical base through renewal of fixed assets and the use of advanced technologies will contribute to a significant increase in grain production in agricultural enterprises and to guarantee Ukraine's food independence. In the successful resolution of these problems, particular importance is the improvement of grain production management, the development of fundamentally new approaches to its organization in economic actors, the regulation of economic relations and the rational use of the production potential of this strategic sector.

In the general structure of grain production, the share of highly specialized agricultural enterprises (coefficient of specialization more than 0,6) is 31,4%. Grain production in these enterprises is the basis of production activity, and the sale of grain – the main source of income, which determines their financial condition. In such economic entities, commodity producers are virtually eliminated from solving the issues of grain sales. Effective work of the sales service – one of the components of the company's economic

growth. Not only the work of the sales department, but also the image and reputation of the company, quality assurance, accuracy and regularity of deliveries, professional management and company personnel influence increase of grain sales volume.

Summarizing the above, the efficiency of grain production is influenced by the components of the resource potential of agricultural enterprises: increasing the technical level and mechanization of production; introduction of new advanced production technologies; carrying out of measures on increase of soil fertility; improving the quality of seeds and other productive resources; introduction of improved high-yielding varieties and hybrids of grain crops; change in prices for material and production resources, their rational use in production; application of progressive forms of organization of production, production management, labor and payment in each agricultural enterprise.

In addition, it is important to take into account the natural and economic factors of production, as well as the influence of external factors (inflation, price disparity, etc.) on grain production efficiency.

The following measures are essential for the effective development of grain production: improving the management of grain production through the use of its economic methods in each economy; streamlining the information management system by improving planning, forecasting, cost accounting, and their control in the production of grain; improvement of marketing activities through the development of marketing tools, the use of new forms of cashless settlements, including derivative securities (bills, options, futures), buyers and customers of grain.

Key words: grain, productivity, technology, gross collection, fertilizers.

Надійшла 24.04.2018 р.

УДК 636.4.03:504

РУДИЧ О.О., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

ІБАТУЛЛІН М.І., д-р екон. наук

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПІДГОРНИЙ А.В., аспірант

Науковий керівник – **СВИНОУС І.В.**, д-р екон. наук

НДІ «Укргропромпродуктивність»

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СВИНАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В АСПЕКТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИМОГ

Стаття присвячена дослідженню економічних засад виробництва продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах в аспекті екологічних вимог. Встановлено, що з метою забезпечення екологоорієнтованого розвитку сільськогосподарського виробництва, у тому числі свинарства, необхідна відповідна система державного управління та контролю, яка має включати важелі економічного, законодавчого, адміністративного та рекомендаційного характеру. Очевидно, що екологізація сільськогосподарського виробництва може розвиватися лише на основі дієвого державного екологічного регулювання.

Нині значна частина чинних екологічних нормативів має переважно технологічну спрямованість та побічно стосується екологічної оцінки якості навколишнього середовища, до того ж, на нашу думку, їх велика кількість вже втратила свою значимість у сучасних умовах.

Вважаємо за доцільне та підтримуємо пропозиції інших вітчизняних науковців щодо стимулювання виробництва біогазу на тваринницьких комплексах, зокрема: розробити комплексну програму виробництва біогазу в Україні; на законодавчому рівні запровадити класифікацію виробництва біогазу залежно від виду біосировини – побічної продукції рослинництва та тваринництва; запровадити 30 % компенсації вартості придбаних біогазових установок вітчизняного виробництва; ввести пільгове оподаткування при ввезенні комплектуючих із-за кордону для виробництва біогазових установок; встановити коефіцієнт для електроенергетики, яка вироблена з біогазу; передбачити ступінь локалізації виробництва біогазових установок у межах 30 % до 2020 р.

Позитивним щодо збереження навколишнього середовища і забезпечення якості та безпечності м'ясної продукції є прийняття Технічного регламенту по м'ясу, що сприятиме адаптації нормативно-правових актів України з питань виробництва та регулювання якості м'ясної сировини до вимог нормативно-правових актів держав-членів ЄС. Регламент регулює відносини, які виникають при: виробництві м'ясної сировини за вирощування сільськогосподарських тварин, тобто годівлі, зоотехнічних і зоогігієнічних вимог при утриманні на відгодівлі, транспортування на м'ясопереробні підприємства; забою та первинної обробки, зберігання, транспортування, реалізації свинини. її утилізації; оцінки відповідності якості сировини.

Ключові слова: свинарство, екологія, гній, біоенергетика, технічний регламент.

Постановка проблеми. На сьогодні важливою умовою забезпечення дієвості економічного регулювання ринку продукції свинарства є орієнтація його важелів на екологізацію виробництва. Водночас, в Україні у процесі діяльності суб'єкти господарювання в переважній більшості справ-